

УДК 657.471.1:004.65

ТОМІЛОВА Н.О., канд. екон. наук

РЕМІННА С.П., студентка

Білоцерківський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БАЗИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті розглянуто основні аспекти формування витрат та процес управління ними за допомогою інформаційних ресурсів. Запропоновано трактування сутності поняття «управління витратами», визначено основні завдання управління витратами, сформовано системний підхід до управління витратами підприємств за умов динамічного і конкурентного ринкового середовища. Проаналізовано роль і значення інформаційних ресурсів у процесі управління витратами в сучасних умовах господарювання та прийняття управлінських рішень для цілей управлінського обліку. Проведено оцінку системи управління витратами, визначено основні проблеми та запропоновано напрями їх вирішення.

Ключові слова: управління витратами, собівартість, прибуток, маржинальний дохід, калькулювання

Постановка проблеми. Сучасна економіка характеризується динамічним розвитком інформаційних технологій та їх активним використанням в управлінні витратами на підприємствах. Вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси підприємства на виживання. У цьому контексті дієвим інструментарієм є грамотно організований та ефективно здійснюваний процес стратегічного управління витратами, який за своєю сутністю означає управління в довгостроковому періоді всією діяльністю підприємства, тому що охоплює всі сторони процесів, які в ньому відбуваються. Стабільність і розвиток будь-якого суб'єкта підприємництва на конкурентному ринку істотно залежать від створення ефективної системи управління витратами. Величина витрат є важливим показником для оцінювання ефективності діяльності підприємства, а також визначальною для формування фінансового результату підприємства. З огляду на це, процес управління витратами потребує подальшого детального вивчення та удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витрати були і залишаються важливою економічною категорією, яка характеризує ефективність використання ресурсів (економічних чинників виробництва) і визначає рентабельність діяльності суб'єктів господарювання. Теоретичні аспекти управління витратами досліджували: І.О. Бланк, С.Ф. Друрі, Ч. Хорнгерн, Дж. Фостер, серед українських учених – П.Й. Атамас, Ф.Ф. Бутинець, Н. В Герасимчук, В.П. Завгородній, В.Я. Савченко, В.В. Сопко, В. Г Лінник, Л.В. Нападівська, Л.В. Чижевська та інші. Розроблено окремі аспекти обліку, калькулювання аналізу, нормування і планування витрат. Водночас дослідження науковців не містять єдиного трактування сутності поняття «управління витратами», ними чітко не визначено основних завдань управління витратами, не сформовано системного підходу до управління витратами підприємств за умов динамічного і конкурентного ринкового середовища. Розмір витрат є основним чинником для оцінювання ефективності діяльності підприємства, а також значно впливає на формування фінансового результату підприємства. Через це управління витратами потребує детального вивчення та удосконалення.

Мета дослідження полягає у пошуку ефективного інформаційного забезпечення для раціональної системи управління витратами з метою стратегічного розвитку підприємства.

Методика дослідження. У процесі здійснення дослідження використані наступні методи: історико-економічний – для з'ясування поглядів на зміст та місце управління витратами у зростанні та розвитку господарських систем; порівняння – для виявлення впливу окремих факторів на формування витрат; структурно-функціональний – під час вивчення передумов застосування інформаційних технологій в управлінні витратами.

Результати досліджень та їх обговорення. Управління витратами – це відносно молода сфера наукових і практичних інтересів. З отриманням незалежності в Україні питанням формування витрат, собівартості продукції (робіт, послуг) підприємства і організації не надавали належної уваги, що призвело не до удосконалення методів планування, обліку, калькулювання і аналізу собівартості продукції, а до втрати тих прийомів, які були вже напрацьовані в попередні роки.

У сучасній економічній літературі не існує однозначності у трактуванні сутності управління витратами чи визначення його основних завдань чи методів. Зокрема, П.А. Атамас вважає, що відсутність організаційного поділу обліку на фінансовий та управлінський значною мірою

негативно позначиться на професійному рівні керівників та спеціалістів підприємств, а відтак керівники не володітимуть методами і прийомами управлінського контролю та аналізу, що негативно вплине на прийняття управлінських рішень [1]. У свою чергу, О.І. Драган у статті "Удосконалення методики формування витрат на виробництво продукції (послуг) на підприємствах м'ясної промисловості" вважає, що ефективність виробництва залежить від повноти та своєчасності обліку витрат та виробництва, і пропонує модель формування собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) [2]. На основі проаналізованого вище видно, що зростання вагомості управлінського обліку призвело до зменшення потреби в бухгалтерях-аналітиках та зростання потреби у фахівцях з управління витратами.

Управління витратами, як єдиного цілісного процесу, що визначає політику підприємств та організацій, в Україні практично не існує. На це також звертає увагу відомий український вчений, академік М.Г. Чумаченко, який зазначає, що на сьогодні ще немає чіткої системи управління процесом зниження собівартості. Управління витратами – це процес цілеспрямованого формування витрат щодо їхніх видів, місць та носіїв за постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження.

Управління витратами – це динамічний процес, що включає управлінські дії, мета яких полягає у досягненні високого економічного результату діяльності підприємства. Воно не зводиться лише до зниження затрат, а поширюється на всі елементи управління.

Розвиток підприємництва з урахуванням сучасного ринкового середовища вимагає поглиблених досліджень ефективності господарської діяльності, а також зміни методів і форм управління. Для досягнення запланованої ефективності діяльності, а відтак і конкурентоспроможності на ринку, підприємствам за умов обмеженості ресурсів потрібно постійно зіставляти витрати та отримані результати. Ускладнюється процес управління господарською діяльністю підприємств ще й тим, що упродовж останніх років активізувались інфляційні процеси. Прибуток досягається, в основному, не через зменшення затрат на виробництво продукції, а за рахунок зростання відпускних цін.

Ця проблема також посилюється під впливом інфляції, коли дані про виробничі затрати необхідно повсякденно порівнювати з даними майбутніх затрат, які залежать великою мірою від впливу зовнішнього середовища. Крім того, адміністрація з метою управління затратами і доходами спостерігає за ефективністю роботи кожного підрозділу, за отриманими результатами від виробництва кожного виду продукту [2].

Економічний підхід до визначення витрат походить з їх економічної природи (як витрати на просте відтворення ресурсів, що використовуються), а не з характеру та джерел відшкодування. За економічного підходу до складу поточних витрат потрібно залучити всі витрати, пов'язані з поточною діяльністю підприємства, в тому числі і непродуктивні витрати у зв'язку з порушеннями у виробничо-технологічному процесі, незбалансованою структурою ресурсів, що використовуються, тощо. В бухгалтерському обліку використовується П (С) БО 16 "Витрати" [3].

Сутність проблеми управління витратами полягає, по-перше, не у точному визначенні величини собівартості продукції, а у виявленні того, як вона утворилась (сформувалась), і, по-друге, процес управління витратами має бути направлений на формування собівартості у попередньому і поточному режимах та оперативному втручанні у діяльність підприємств (організацій) у разі виявлення відхилень від бажаного стану. Затрати на виробництво, з однієї сторони, – один з основних об'єктів управління економікою на мікрорівні, а з другої – важлива частина управлінського обліку.

Система управління витратами має функціональний та організаційний аспекти. Вона містить такі організаційні підсистеми:

- пошук і виявлення чинників економії ресурсів;
- нормування витрат ресурсів;
- планування витрат за їхніми видами;
- облік та аналіз витрат;
- стимулювання економії ресурсів і зниження витрат [3].

Такими підсистемами керують відповідні структурні одиниці підприємства, залежно від його розміру (відділи, бюро, окремі виконавці). Виявлення й використання чинників економії ресурсів, зниження витрат є обов'язком кожного працівника підприємства, передусім спеціалістів і керівників усіх рівнів. Згідно з певними організаційно-технічними рішеннями та умовами розробляються норми витрат усіх видів ресурсів: сировини, основних і допоміжних матеріалів, енергії, трудових ресурсів тощо.

Роль і значення управління витратами в сучасних умовах господарювання зумовлені місцем виробничих затрат та увагою до працівників апарату управління. Витрати на виробництво у певні періоди часу перебували і особливо зараз перебувають у центрі уваги управлінського апарату, що пояснюється багатьма причинами, основними серед яких є:

- необхідність раціонального використання обмежених ресурсів;
- забезпечення зростання прибутків за рахунок економії ресурсів;
- отримання синтетичного показника, який характеризує ефективність використання всіх видів ресурсів (собівартість продукції);
- планування ресурсів на одиницю продукції та аналіз фактичних витрат з метою виявлення відхилень та їх причин;
- зіставлення доходів і витрат для визначення маржинального доходу;
- прийняття рішень щодо удосконалення конструкції, технології існуючих виробів і визначення ефективності заходів;
- вирішення питань розширення асортименту продукції, використання потужностей підприємства, освоєння нових видів продукції.

У названих випадках інформація потрібна для прийняття управлінських рішень, які базуються на економічній доцільності тих чи інших альтернатив.

Підвищення ролі управління витратами в сучасних умовах зумовлене необхідністю досягнення кожним суб'єктом господарювання оптимального рівня затрат на виробництво та реалізацію продукції, від якого залежить успішна діяльність підприємств і організацій [2]. Забезпечення оптимального рівня затрат дасть змогу створити належні умови для росту конкурентоздатності продукції, а також з'явиться підґрунтя для довгострокового і економічного зростання підприємств та організацій.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси на ефективне функціонування. Також за сприятливих економічних умов важливою стає задача оптимального розподілу ресурсів між поточною та інвестиційною діяльністю. Це можливо зробити, якщо на підприємстві діє продумана система управління витратами.

Побудову та вдосконалення системи управління витратами на підприємствах слід здійснювати через: виділення основних понять і процедур системи управління витратами; виявлення існуючих проблем формування та контролю витрат на підприємстві; формування моделі управління витратами з урахуванням особливостей галузі та підприємства; побудови інформаційної системи; адаптації документообороту до обраної інформаційної системи; розподілу відповідальності за формування витрат та створення механізму мотивації і стимулювання їх зниження; створення автоматизованої системи обліку для ефективного контролю за здійсненням витрат і зменшення трудомісткості процесу обліку.

Ефективне функціонування системи управління витратами і, як наслідок, прибуток підприємства залежать від раціональної організації та логічної узгодженості функцій управління. Врахування особливостей кожної функції управління дає змогу якнайкраще здійснювати керування діяльністю, а також логічно та хронологічно реалізовувати усі функції управління для досягнення поставлених цілей. Тому необхідно вирішити питання максимізації прибутку на основі управління рівнем витрат задля підвищення ефективності як окремих виробничих процесів, так і господарської діяльності підприємств загалом.

Перспективою подальших досліджень є обґрунтування досконаліших організаційно-економічних механізмів управління витратами, оскільки необхідною умовою правильної організації системи управління є процес ухвалення рішень, що потребує розроблення моделі процесу прийняття рішень у системі управління витратами. Для дієвого управління витратами необхідно сформулювати нову систему, яка змогла б розмежувати витрати за видами діяльності, накопичувати інформацію про витрати впродовж життєвого циклу, аналізувати усі основні види витрат не тільки в статично, але й у динаміці, давати рекомендації щодо напряму економічної політики підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Інформаційні системи бухгалтерського обліку / [Бутинець Ф. Ф., Івахненко С. В., Давидюк Т. В., Шахрайчук Т. В.]; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Житомир: Рута, 2002. – 544 с.
2. Драган О. І. Удосконалення методики формування витрат на виробництво продукції (послуг) на підприємствах м'ясної промисловості / О. І. Драган // Економіка, фінанси, право. – 2006. – № 2. – С. 11-15.
3. Корольова О. І. Концепція розвитку бухгалтерського обліку витрат в Україні / О. І. Корольова // Економіка, фінанси, право. – 2008. – № 7. – С. 13-17.

4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: за станом на 10 січ. 2012 р. – Офіц. вид. – К.: ГРІФЕ: М-во фінансів України, 1999. – 47 с. – (Нормативний документ Мінфіну України. Стандарт).

**Формирование информационной базы для обеспечения эффективной системы управления затратами предприятия
Н.А. Томилова, С.П. Реминная**

В статье рассмотрены основные аспекты формирования затрат и процесс управления ими с помощью информационных ресурсов. Предложено определение сущности понятий «управление затратами» и «основные задания управления затратами». Сформирован системный подход к управлению затратами в условиях динамической и конкурентной рыночной среды. Проанализированы роль и значение информационных ресурсов в процессе управления затратами в современных условиях и для принятия управленческих решений для целей управленческого учёта. Проведена оценка системы управления затратами, определены основные проблемы и предложены пути их решения.

Ключевые слова: управление затратами, себестоимость, прибыль, маржинальный доход, калькулирование.

Надійшла 02.10.2013.